

Андрій ПЕТРИК

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІСТ І БОЯР У ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

У статті простежено особливості взаємовідносин між боярами та містами Галицько-Волинської держави. Привертається увага до органів міського самоуправління, взаємовідносин із боярськими родами та князями. Досліджено вплив віча на розвиток міст, відносини міста з боярством. Наголошено, що стосунки князя з боярством і столярним градом базувалися на спеціальних угодах і в разі їх порушення на князя чекала доля вигнанця. Визначено перспективи і основні напрями подальших історіографічних досліджень теми.

Ключові слова: боярство, рід, двори, Галицько-Волинська держава, Галицька земля, Волинська земля.

Коротко аналізуючи історіографію проблеми, зазначимо, що вивченню давньоруського міста в історіографії історії України завжди приділялася значна увага. Ця проблема поставлена ще в XVIII ст. В.Татищевим, В.Ломоносовим, Г.Міллером і ін., була однією із центральних у дослідженнях XIX ст. (С.Соловйов, М.Костомаров, В.Сергієвич), а також в роботах істориків радянського та пострадянського часу (М.Тихомиров, Б.Греков, Б.Рибаків, В.Пашуто і ін.). Незважаючи на це, взаємовідносини між містами та боярами на теренах Галичини та Волині в XII – XIV ст. залишаються на стадії початкового вивчення. Саме це й зумовило актуальність досліджень.

Мета статті. На основі детального вивчення писемних та археологічних джерел висвітлити особливості взаємовідносин галицького та волинського боярства з містами, князями,

посадниками, органами міського самоуправління тощо; реконструювати взаємовідносини бояр з вічем; проаналізувати вплив боярства на економічне та соціальне життя давньоруського міста.

Середньовічне місто, за визначенням Б.Рибакова [18], – це багатофункціональне поселення, центр розвинутого ремесла і торгівлі, але одночасно і адміністративно-господарський, і військово-політичний центр великої округи-волості, осередок культури та панівної ідеології. Найважливіші його основні функції – військова (укріплення, озброєння), економічна (ремесло, торгівля), адміністративна (управління, державний апарат), релігія (церкви, монастирі), культурна (писемність, мистецтво). З соціальної точки зору, давньоруське місто було місцем концентрації знаті. Його внутрішню топографію відзначає садибна забудова. Саме ці ознаки найбільш явно проступають у столичних містах Київської Русі [18, 75].

Еталоном для вивчення планувальної структури міст княжої доби в Україні є Київ – найповніше досліджений широким колом дослідників у галузі історії, археології, матеріальної культури, мистецтва, архітектури та урбаністики.

У Києві палаци великого князя виконували функції державної резиденції та житлового палацу, причому князі мали також замські “красні двори”. Окрім княжих дворів, у центральній частині міста були розміщені боярські двори, що були топографічними орієнтирами (Гордятин двір, Бориславль двір, Коснячків двір), двори тисяцьких і соцьких [9].

Історико-археологічні, соціально-топографічні, урбаністичні дослідження Києва, Перемишля, Звенигорода, Луцька, Володимира, Галича, Белза, Холма та інших стольних міст показали, що принципом масової житлової забудови була *садибна забудова*, тобто складний комплекс житлових і господарських будівель, оточених парканом. У процесі розкопок майже повсюдно, як на території городів, так і на посадах, виявлено двори князів та бояр, що розташовувалися поряд із будинками і дворами торгово-ремісничого населення [18, 94]. Багаторічні дослідження Новгороду дають змогу говорити, що боярські сім’ї тут володіли не одним, а кількома дворами-садибами, які творили своєрідні “кінці” з власним вічем та адміністрацією [11, 65].

У XIII – XIV ст. структура міського двору бояр та заможних міщан суттєво змінилася, оскільки в містах відбувається перехід від садибної до регулярної щільної міської забудови [14]. Однак вивчення цього аспекту матеріальної культури боярської верстви утруднюється через недостатню базу археологічних досліджень цього періоду. Археологічні дані свідчать про численність населення, яке проживало в міських дворах. У середньому у рядовому дворі проживала одна сім'я, тобто 5 – 6 осіб. Якщо зважити на те, що боярський двір за площею переважав двір рядових городян у 2,5 – 4 рази, то можна припустити, що у стільки ж разів більше тут проживало людей [11].

З-посеред об'єктів дослідження Галич і Галицька земля найкраще і найповніше висвітлені в історіографії. З літописних свідчень про город Галич важливий опис двору князя Володимирка “в городі” з 1153 р. та боярського двору Судислава Бернатовича, що розташовувався недалеко від галицького дитинця [1, 386]. У Володимирі у 1097 р. бачимо двір Вакієвий [1, 150], але не знаємо його розташування. Саме тут 1268 р. згадується двір німчина (купця?) Маркольта [2, стб. 868]. У Перемишлі згадується князівський “двір на лузі над Сяном”.

У містах Галицько-Волинської держави жодного боярського міського двору повністю не досліджено. Лише в Звенигороді, в ході систематичних археологічних досліджень, на території давнього посаду було розкрито приблизно половину забудови ділянки, що мала форму квадрата, а з півдня була відокремлена парканом. Комплекс забудови складався із трьох жител, господарського приміщення і мав загальну площу понад 570 м.кв. Найбільше із них було двоповерхове і мало проїзд, через який потрапляли на внутрішній двір. О.Овчинников припустив, що садиба належала боярину. Розміщений тут і невеликий гарнізон боярина [15]. Подібний житловий будинок було досліджено В.Гончаровим у с. Кринос (Галицький р-н, Івано-Франківська обл.) в урочищі “Царинка”. Це був двоповерховий будинок із глиняними печами, дерев'яною підлогою та багатим інвентарем, що дало підставу ідентифікувати його як боярський будинок. Поряд існувало поселення, жителі якого займалися обробкою залізної болотняної руди [6]. Сліди великих будівель, можливо, боярських садиб, в ході досліджень “Золотого току” виявив Я.Пастернак [16, 209 – 230].

Аналіз історичного розвитку Галицько-Волинської держави та соціо-топографічної структури міст Галицько-Волинської держави дає можливість констатувати, що протягом XI – XII ст. боярство, зазвичай, проживало в стольних городах земель і через князівські надання отримувало т. зв. “кормління” у межах волості: земельні уділи, села, соляні промисли, право торгівлі і виробництва. У другій половині XII – кінці XIV ст. ситуація кардинально змінюється. У межах князівства існують окремі волості з городами, котрі надаються князем в управління боярам (Володимир, Звенигород, Перемишль, Дорогобуж, Плісенськ).

Питання взаємовідносин бояр та міста є досить складним. Великий інтерес становлять ті вістки, де поряд із боярами, дружиною, мужами, духовними особами, представниками чорного духовенства, галичанами, звенигородцями, лучанами виступають “городяни”. У деяких вістках зі значенням “городяни” використовуються терміни “люди”, “галичани”, “володимирці” тощо. Збірний зміст має вислів “народ”: “весь народ і всі люди”, “всі бояри і багато народу”.

Термінологічний аналіз показує, що соціальна характеристика явищ, які описує літопис, є досить складним. На основі трафаретних формул, штампів, що визначають суспільний прошарок населення міста, не завжди можемо встановити, які соціальні групи прагне показати літописець, оповідаючи про ті чи ті події, міжусобиці, військові дії, соціальні виступи тощо. У будь-якому разі, термін “люди” поряд із загальним, широким значенням мав і вужче означення: городяни і навіть рядова маса городян, прості люди, торговельно-ремісничче населення міста, міська верхівка, бояри тощо. Тому, натрапляючи на цей термін у літописах, ми повинні кожного разу уважно вивчити, про кого тут ідеться.

Аналізуючи літописні вістки, які стосуються історії та політичного розвитку Галицько-Волинської держави і в яких є “галичани”, “люди”, “звенигородці”, “мужі галицькі”, “берестяни”, “лучани”, зазначимо, що більшість їх належать до феодалної верхівки міста чи підвладних їм людей. Аналіз “скупих” вісток дає змогу реконструювати стосунки боярства і городян, зокрема із міською верхівкою. Наявні вістки чітко засвідчують, що влада й управління у містах цілковито перебували в руках знаті і купецтва. До того ж, становище міста та його політична роль у державі,

розширення прав міської верхівки прямо залежали від розміру власності міського та сільського боярства і розмаху міжстанової боротьби. Своєю чергою, економічне та політичне становище міста безпосередньо впливало на становище місцевого боярства і міської верхівки у місті та державі. Не погоджуємося з твердженням О.Майорова [13], що весь управлінський апарат у містах і князівствах (від князя, посадника, боярина до соцького) був інструментом общинної влади. Подібну думку висловив і І.Фроянов [23, 221]. Як правильно зазначає П.Толочко, “такої ідеалістичної картини, коли князь, воєвода, тисяцькі – це лише представники общини, які виражали її воєвнявлення, на Русі ніколи не існувало” [22, 121].

Міське населення під впливом боярства та міського патриціату брало активну участь як у прикликанні, так і у вигнанні князів. Ця сфера діяльності городян висвітлена в історіографії досить повно і переконливо, тому лише в загальних рисах нагадаємо погляди на це питання. М.Покровський та М.Тихомиров [20, 185 – 213, 214 – 215] визнавали за простим населенням право самостійно вирішувати, кому з князів отримувати ту чи ту волость (стіл). Про зростання в XII – XIII ст. “політичного значення міського населення, з якою повинні були рахуватися не лише верхи суспільства, але й князі”, писав Б.Греков” [7, 359]. Протилежної думки дотримувалися С.Юшков, який припускав, що всіма важливими справами в містах керувала місцева верхівка, вміло підштовхуючи просте населення і використовуючи його бунти у власних цілях [24, 194 – 196]. Можна погодитися з твердженням П.Толочка, що рядові городяни відігравали мізерну роль у політичних процесах земель. Провідну роль у них, веде він далі, мали феодальна верхівка міст і боярство [22, 224]. Особливо це стає помітним після того, як князі надають міста і волості в управління (“тримання”, “кормління”) боярам.

Погоджуємося із М.Тихомировим [20, 200], що у містах існували органи міського самоврядування (“старці градські”), які мали дещо відмінні функції від Віча. На думку першого, укладання угод із князями та наявність особливих договорів (“рядів”) були можливі лише за наявності якихось органів міського самоуправління, від чийого імені проводилися переговори та прикликалися князі.

Вважаємо, що дослідники цілковито довели існування міських органів управління. Сюди, очевидно, входили і бояри, і міський патриціат, і представники духовенства, і тисяцькі. Як правило, така рада діяла спільно із князем, але могла й прогнати його із міста. Для Галичини характерним є те, що тут боярство зуміло підкорити своїм впливам міські органи управління, а то й очолити їх через інститути посадників та тисяцьких. Ситуація на Волині залишається не до кінця вивченою.

Подальшого вивчення потребує питання взаємостосунків міських органів управління із Вічем. Про існування Віча, його функції та роль у політико-економічному розвитку Київської Русі та Галицько-Волинської держави існують різноманітні думки істориків. Досі немає єдиної думки щодо характеру та сфери вічевих зборів. М.Дяконов припускав, що віча як верховні органи влади з широкими повноваженнями були на Русі повсюдно [10, 56]. С.Соловійов обмежував “ареал” віча Південною та Північно-Західною Руссю, оскільки відносини князів і віча Північно-Східної Русі були дещо іншими. Тут князі правили необмежено і повноправно [19, 18]. На думку М.Грушевського, істинне віче з верховними політичними правами траплялися лише в Новгороді, Пскові, Полоцьку та Вятці [8, 103 – 104].

С.Юшков виводить походження віча від племінних зібрань. “У міру розвитку феодалізму, – зазначає С.Юшков, – вічові зібрання продовжували скликатися”. Але “оскільки міста все більше і більше перетворювалися на центри феодального устрою, всілякі наради, які могли претендувати на якесь значення, звичайно, мали бути нарадами основних феодальних груп, так чи так пов’язаних із феодалами, можливо, багатими купцями і водночас землевласниками, торговцями – посередниками в торгівлі предметами данини... В жодній із таких нарад, яка могла б претендувати на яке-небудь політичне значення, основною силою не могла бути демократична маса міста – дрібні торговці, ремісники, наймити і різного роду плебейські елементи” [24, 194].

На думку Б.Грекова, віче на Русі – це народні збори, які скликалися для обговорення та розв’язування важливих справ. На них вагому роль відігравали купці та ремісники і до їх думки були змушені прислухатися князі та бояри. Самі ж віча найбільш

впливовими стають в період роздробленості на Русі [7, 361, 366 – 368, 370].

В.Пашуто припускає, що термін “віче” означає раду (збори) взагалі і застосовує її до різного роду зібрань. Це збори керівництва міста в умовах загострення народного невдоволення; особливі наради міських низів; таємна мова міської та феодальної верхівки супроти правлячого князя, підтримана боярськими дружинами чи масами городян; військова нарада з керівництвом міського ополчення в поході. Але у всіх випадках, як твердить дослідник, віче – один із найбільш архаїчних народних інститутів управління [17, 33 – 34]. Зазначає дослідник і той факт, що на віче впливало постійне перебування в місті боярських дружин та представників князівського держaparату. За вічем спостерігала і церква. Можливо, мали місце й підкупи простого люду, який за здобич у пограбованих боярських та інших дворах неодноразово служив інтересам певних політичних партій та груп [17, 50].

На думку Т.Вілкул [3], до складу віча входила соціальна верхівка міста або землі, що часто ототожнювалася з “усією дружиною” князя. Приблизна кількість учасників віча – декілька сотень осіб. Виступи вічовиків не були автономними, вони корелювали з діяльністю певних князів або князівських канцелярій. Звертаючись до функцій віча, дослідниця зазначає, що до його компетенції входило, зокрема, обрання та вигнання князя. Проте комплексний аналіз літописів показав, що, всупереч традиційним уявленням, городяни не виступали самостійно. Їхні виступи були лише однією зі складових політичної боротьби, оскільки зміна князів обумовлювалася порушенням рівноваги у політичній системі, конфліктами та угодами між князями. Віче займалось також розв’язували питання війни і миру [4].

На теренах Галичини і Волині літопис фіксує віча в Володимирі (оповідь про осліплення князя Василька Ростиславича), Звенигороді (облога міста київсько-волинсько-польською коаліцією). Його учасників називають термінами “люди”, “городяни”, “мужі звенигородські”, “отроки” “вірні бояри”, “князь”.

Загалом для теренів Галичини і Волині можна зробити висновок, що термін “віче”, який означає раду взагалі, можемо

застосувати до таких явищ: 1) таємна змова міської знаті та боярства проти князя (який править), підтримана місцевим населенням; 2) військова нарада керівників міського ополчення і князя; 3) нарада князя з усією (чи вірною йому) міською верхівкою та боярством, що призводить до укладання між ними військово-політичної угоди; 4) нарада міського керівництва, яке приймає рішення щодо майбутнього міста в умовах загострення народного невдоволення, відкритих виступів, викликаних сваволею бояр, угрів чи військовою небезпекою.

Інтенсивні соціальні зв'язки та міжстанові контакти боярства і міської верхівки були досить міцними. Цьому значно сприяло те, що боярські родові гнізда (двори) розташовувалися поряд із дворами городян, що, своєю чергою, сприяло поширенню впливу боярства на міські низи, заважало їхній консолідації. Близькість боярства до міст давала змогу першим підтримувати тісні щоденні контакти з міщанами, бучи їхніми економічними та політичними партнерами. Од XIV ст. міщани часто стають поручителями різноманітних угод. Спеціальні економічні інтереси і справи нерідко підкріплювалися взаємними шлюбами та іншими родинними зв'язками.

Боярство відіграло важливу роль як в економічному, так і в політичному житті міста [20, 66]. Тут фіксуються такі представники князівського державного апарату як єпископ, двірський, печатник, стольник, воєвода, тисяцький, тивун, суддя, сідельничий, конюшний, мечник, чашник, ловчий, ключник, соцький, десятник та ін. Інститут посадників забезпечував князівське управління містами і волостями, причому при переміні князів новий князь затверджував своїх посадників. Зазвичай, посадниками ставали бояри чи представники дружинного прошарку. Іноді ними ставали і дітські, про що негативно говорить літопис [2, стб. 374]. До функцій посадників входив контроль над збором податків та їх розподіл відповідно до князівських постанов, виконання вищої адміністративної влади на місцях від імені князя, збирання на користь князя судових штрафів чи частки в спільному з єпископом суді. Не можна відкидати й військових функцій. Посадникам підлягали тисяцькі та воєводи. Усе це сприяло нагромадженню ними багатств. Розвиток цього інституту на вагому систему автономного управління такий, що він міг замінити князівські

прерогативи чи відкрито виступати проти свого князя. Посадники мали власні канцелярії, подібні до князівських, про що свідчать знахідки печаток [5, 400]. Літопис говорить про посадника в Сяноку [2, стб. 406], Ізяславових посадників у Бужську, Шумську, Тихомлі, Вигошеві, Гнійниці. У 1209 р. в Бужську посадником був Гліб Поткович; Давид Вишатич був посадником у Ярославі (1231 р.); посадник Дорогочина не пустив Данила Романовича у місто після татарського погрому; крем'янецьким посадником був Андрій (1255 р.).

Деякі боярські роди були тісно пов'язані з лихварськими корпораціями, як, наприклад, новгородські Мірошкиничі, де під час бунту 1209 р. було забрано і спалено багато боргових документів [25, 80 – 93]. Аналогічні документи бачимо і у Звенигороді. Бояри брали участь у торгівлі через залежних від себе людей. Усе це тісно поєднувало бояр із широкими колами міського населення, особливо з міською верхівкою.

Не до кінця з'ясовані і ті права, що їх отримували від князя міста та бояри за умовами князівських рядів. В.Пашуто, аналізуючи проблему рядів у руських князівствах, виділяє такі: 1) князь володів містом пожиттєво і не міг передавати його у спадок чи передавати іншому без згоди міської верхівки; 2) князь не завжди міг правити містом через васала; 3) князь мав право суду, але особистого і по Правді, на городську волость його судова влада не поширювалася; 4) представники міського самоуправління – посадники, тисяцькі, соцькі, – там, де воно було виборним, не могли бути позбавлені князем посади без обвинувачення; 5) князь не міг стратити мужа, не допитавши; 6) князь не мав права претендувати на володіння, які належали міському управлінню, захоплювати посади, землі, данини з них, вимагати гроші, брати податки понад норму Правди з бояр, смердів, населення взагалі; 7) князь мав укріпити місто, давши йому свої війська, і захищати його з волостью [17, 49].

Угоди-ряди можемо бачити в Галичі та інших стольних містах. Припускаємо, що й тут стосунки між князями і боярами регламентувалися спеціальними договорами – “рядами” та затверджувалися “хресним цілуванням” (присягою). Нерідко вони фіксувалися письмово. Присяжні грамоти і згадки про них особливо широко відображені на сторінках літописів у XII ст. під термінами “мир”, “клятва”, “ряд” [12, 208 – 210]. Цілком

імовірно, що у випадках таких рядів князь, висловлюючи волю місцевої знаті, роздавав боярству численні лени [2, стб. 771]. Порушення Ігоровичами угоди з боярством, роздання земель, посад та боярського майна чернігівським боярам [2, стб. 724] спричинили до прикликання Данила Романовича та страти Ігоровичів. Подібний ряд можна бачити в намаганні галичан уладнати сімейний конфлікт у родині Ярослава Осмомисла і факті приведення князя до присяги [2, стб. 564]. Цілком імовірно, що й тут маємо відхід князя від угоди з боярством. Про умови угоди можемо лише здогадуватися. Серед них гіпотетично виділяємо такі: 1) не порушувати церковні устави й дотримуватися законного шлюбу з Оленою; 2) дотримуватися ustalених норм і почерговості управління волостями та займання адміністративних посад. Цілком імовірно, що саме порушення останнього пункту угоди (сходження боярського роду Чагровичів на вищі щаблі ієрархічної драбини) і призвело до боярського бунту, який підтримали й городяни.

Із викладеного, випливає, що у вітчизняній історіографії нагромаджено великий досвід дослідження взаємовідносин між містами та боярством Галицько-Волинської держави. Водночас чітко визначаються і проблеми, які потребують подальшого вивчення. Очевидним є і те, що без застосування археологічних досліджень остаточно вивчити і зрозуміти таке багатогранне явище як руське місто практично неможливо. Аналіз питань міського управління дає змогу констатувати, що воно цілковито перебувало в руках князів та бояр, а це визначало шляхи суспільно-економічного, культурного, правового життя міст Галицько-Волинської держави.

Джерела та література

1. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.Є.Махновця. – К.: Наук. думка, 1989. – 591 с.
2. Полное Собрание Русских Летописей. – Т.2. – Ипатьевская летопись. – Репринт. изд. 1908 г. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 648 с.
3. Вілкул Т. Давньоруське “чадь”: соціальна інтерпретація терміна і поняття // Український історичний журнал. – 1997. – №4. – С. 68 – 76.

4. Вілкул Т. Смерть Володимирка Галицького: до проблеми “літературності літопису” // Київська старовина. – 1999. – №1. – С. 21 – 33.
5. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. – Львів, 2000. – 649 с.
6. Гончаров В.К. Археологічні дослідження древнього Галича в 1951 р. // Археологічні пам’ятки. – Т.V. – 1955. – С. 22 – 31.
7. Греков Б.Д. Киевская Русь. – Л.: Госполитиздат, 1953. – 567 с.
8. Грушевский М.С. Очерк истории украинского народа. – К.: Б.в., 1911. – 456 с.
9. Довженок В.Й. Феодальний маєток Київської Русі в світлі археологічних даних // Археологія. – Т.VIII. – К., 1953. – С. 10 – 27.
10. Дьяконов М.А. Очерки общественного и государственного строя Древней Руси. – СПб., 1912. – 522 с.
11. Куза А.В. Древнерусские города // Древняя Русь. Город. замок. Село / Археология СССР. – М.: Наука, 1985. – С. 65.
12. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII–першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. – Львів: НТШ, 2004. – 1286 с.
13. Майоров А.В. Галицко-Волинская Русь: Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община. – СПб.: Мысль, 2001.
14. Могитич Р., Конопля В. Планувальна структура літописного Звенигорода / Галицько-Волинська держава: матеріали і дослідження. – Львів: Українські технології, 1999. – С. 16 – 23.
15. Овчинников О.Г. Боярська садиба на Звенигородському посаді // Молоді учені суспільствознавці УРСР – 70-річчю Великого Жовтня. Тези республіканської науково-теоретичної конференції (17 – 18 грудня, м. Львів). – С. 143 – 147.
16. Пастернак Я. Старий Галич. – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – 348 с.
17. Пашуто В.Т. Черты политического строя Древней Руси // Древнерусское государство и его международное значение. – М.: Наука, 1965. – С. 11 – 76.
18. Рыбаков Б.А. Замок / Древняя Русь. Город, замок, село // Археология СССР. – М.: Наука, 1985. – С. 94.
19. Соловьев С.М. Об отношениях Новгорода к великим князьям. – М.: Б.в., 1846. – 256 с.
20. Тихомиров М.Н. Древнерусские города. – Изд. 2-е, дополн. и перераб. – М.: Наука, 1956. – 477 с.

21. Толочко П. П. Древнерусский феодальный город. – К.: Наук. думка, 1989. – 256 с.
22. Толочко П.П. Древняя Русь. Очерки социально-политической истории. – К.: Наук. думка, 1987. – 246 с.
23. Фроянов И. Я. Киевская Русь. – Л.: Мысль, 1980. – 328 с.
24. Юшков С.В. Очерки по истории феодализма в Киевской Руси. – М.-Л.: АН СССР, 1939. – 354 с.
25. Янин В.Л. Я послал тебе бересту. – М.: МГУ, 1965. – 190 с.

Петрик Андрей. Взаимоотношения городов и бояр в Галицко-волынском государстве. В статье прослежены особенности взаимоотношений между боярами и городами Галицко-Волинского государства. Обращено внимание на органы городского самоуправления, взаимоотношения с боярскими родами и князьями. Исследовано влияние веча на развитие городов, отношения города с боярством. Подчеркнуто, что взаимоотношения князя с боярством и стольным градом базировались на специальных соглашениях и в случае их нарушения князя ожидала судьба изгнанника. Определенно перспективы и основные направления последующих историографических исследований.

Ключевые слова: боярство, род, дворы, Галицко-Волинское государство, Галицкая земля, Волинская земля.

Petryk Andrii. Mutual relations of cities and boyars in Halych-Volyn' state. In the article features of mutual relations between boyars and cities of Halych-Volyn' state are traced. Much attention is paid to the organs of city self-government, mutual relations between boyar kins and princes. The influence of viche on the development of cities, relationships of city with boyars is analyzed. It is marked that the mutual relations of the prince with boyars and capital city were based on special agreements and in case of their violation of the prince was expected to be an exile.

Key words: boyars, kin, estate, Halych-Volyn' state, Halych land, Volyn' land.